

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.4.99>

УДК 338.2

*М. В. Гурин,
аспірант кафедри фінансових технологій і підприємництва,
Сумський державний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9008-5865>*

МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА РЕГУЛЯТОРНІ ІНСТРУМЕНТИ

*М. Huryn,
Postgraduate student of the Department of Financial Technologies and
Entrepreneurship, Sumy State University*

THE MACROPRUDENTIAL POLICY OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE IN WARTIME: CHALLENGES AND REGULATORY INSTRUMENTS

У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти реалізації макропруденційної політики Національним банком України в умовах війни, і відповідність її інструментарію до міжнародних стандартів. Розкрито стратегічну та визначено проміжні цілі макропруденційної політики, включаючи специфічну для України – зниження валютних активів і зобов'язань. Систематизовано актуальні пруденційні нормативи, що діяли в банківському секторі в умовах воєнного стану, що дозволило виявити основну динаміку їх розвитку. З метою оцінки ефективності реалізації

макропруденційної політики регулятора проаналізовано показники банківського сектору, зокрема фактичні значення пруденційних нормативів, а також рівень валютних кредитів та депозитів. Це дозволило визначити високий рівень капіталізації та ліквідності банківської системи, низький ступінь концентрації кредитних ризиків та ризиків інвестування, що підтверджується сталим дотриманням відповідних нормативів. Попри виклики повномасштабної війни наявна тенденція до покращення розглянутих показників сектору, що свідчить про результативність виконання цілей макропруденційної політики.

This article examines the theoretical and practical aspects of macroprudential policy implementation by the National Bank of Ukraine under the conditions of full-scale war. The study examines the alignment of the National Bank's approach with leading international standards, including those of the Basel Committee on Banking Supervision, the European Systemic Risk Board, and the European Union's Capital Requirements Directive and Regulation. Special emphasis is placed on the strategic objective of macroprudential policy – safeguarding financial stability. In addition, the article examines the formulation of intermediate objectives, including a country-specific objective aimed at reducing foreign currency exposures in banks' assets and liabilities, which reflects the structural vulnerabilities of Ukraine's financial system.

The article also provides a thorough review of the macroprudential instruments employed by the National Bank of Ukraine, including prudential ratios, capital buffers, foreign exchange restrictions, and oversight of financial market infrastructures. Additionally, the study evaluates the effectiveness of these instruments in addressing systemic risks and enhancing the overall stability of the banking sector.

The analysis focuses on the evolution of key prudential metrics under martial law, particularly capital adequacy, liquidity coverage, and the concentration of credit and investment risks. The findings reveal high resilience of

the banking sector, stable growth in capital and liquidity, and effective risk mitigation. However, the study also highlights uneven liquidity distribution. The evolution of the share of foreign currency-denominated deposits and loans is evaluated, showing a declining trend that reflects progress in structural de-dollarization.

In conclusion, the macroprudential policy implemented by the National Bank of Ukraine is assessed as both effective and adaptive. Despite significant challenges posed by the war, the National Bank has demonstrated a robust capacity to navigate systemic risks and ensure compliance with international best practices, contributing to the resilience and stability of Ukraine's financial system under exceptionally difficult circumstances.

Ключові слова: *макропруденційна політика, макропруденційні інструменти, пруденційні нормативи, ліквідність, фінансова стабільність.*

Keywords: *macroprudential policy, macroprudential tools, prudential ratios, liquidity, financial stability.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Макропруденційна політика відіграє ключову роль у досягненні та підтриманні фінансової стабільності, що, у свою чергу, є необхідною передумовою ефективного функціонування національної економіки, її сталого розвитку та зростання. Застосування макропруденційного регулювання набуло значного поширення після глобальної фінансової кризи 2008-2009 років, яка продемонструвала обмеженість монетарної політики у запобіганні системним фінансовим дисбалансам, що історично вважалась основним інструментом забезпечення фінансової стабільності в більшості країн світу.

Наразі макропруденційна політика є особливо актуальною в країнах із підвищеною економічною невизначеністю та структурними дисбалансами. Ефективність такої політики передбачає гнучкість у використанні

регуляторних заходів та постійну адаптацію до нових викликів. Отже, дослідження макропруденційної політики Національного банку України набуває особливої актуальності в умовах зростаючих загроз для фінансової стабільності, зумовлених військовими діями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях вітчизняних фахівців розглядаються різні аспекти макропруденційної політики в забезпеченні фінансової стабільності. Зокрема, Варцаба В. І. розглядає макропруденційне регулювання як важливий напрям антикризової політики Національного банку України. Автор класифікує макропруденційні інструменти на три основні групи: інструменти капіталу, ліквідності та секторальні [2].

Кудин С. І. та Гурська М. О., акцентують увагу на макропруденційній політиці як важливому механізмі для підтримання фінансової безпеки держави. Вони досліджують основні інструменти макропруденційного регулювання, які активно застосовуються в Україні, а саме нормативи достатності капіталу та ліміти відкритої валютної позиції [6].

Жердицька Л. та Камбур М. досліджують дії Національного банку України в умовах повномасштабної війни та пандемії COVID-19, зокрема у сфері пруденційного регулювання як складової макроекономічної політики. У роботі виділені основні макропруденційні заходи Національного банку, серед яких підвищення ваги ризику для незабезпечених споживчих кредитів з початку 2021 року, відтермінування запровадження буферів капіталу, коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) [4]. У іншій публікації авторки здійснюють макропруденційний аналіз банківського сектору України, у тому числі аналізують динаміку показників ліквідності та кредитування домогосподарств [3].

Активне дослідження окремих теоретичних та практичних аспектів макропруденційної політики в умовах пандемії та військових конфліктів сприяє формуванню більш комплексного підходу до забезпечення фінансової стабільності в Україні. Водночас, незважаючи на значний внесок науковців у

розвиток теорії макропруденційної політики, питання впливу війни на стійкість фінансового сектору потребує подальших досліджень. Враховуючи унікальні виклики, які постають перед Україною в умовах війни, необхідно зосередити увагу на адаптації макропруденційних інструментів до таких екстремальних умов.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей проведення макропруденційної політики Національним банком України в умовах воєнного стану, визначення інструментів реалізації такої політики та оцінка їх ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засади здійснення макропруденційної політики з урахуванням сучасних викликів, насамперед війни, закріплено в оновленій Стратегії макропруденційної політики Національного банку України, затвердженій Правлінням Національного банку в грудні 2024 року. Перша версія Стратегії була затверджена в листопаді 2018 року і започатковувала системний підхід до макропруденційної політики. У зв'язку з розширенням регуляторних та наглядових повноважень Національного банку щодо небанківських фінансових установ у грудні 2020 року була затверджена друга версія Стратегії, що також враховувала досвід її реалізації [14].

Регулярне оновлення стратегічних документів має важливе інституційне значення, оскільки це свідчить про системний підхід до розвитку макропруденційної політики та її здатність адаптуватися до нових викликів. Водночас це демонструє активне врахування актуальних економічних реалій і глобальних криз, що підвищує практичну значущість стратегії у забезпеченні фінансової стабільності країни.

При формуванні стратегічних засад макропруденційної політики Національний банк України орієнтується на рекомендації ключових міжнародних регуляторних організацій, зокрема Базельського комітету з банківського нагляду (BCBS), Європейської ради з системних ризиків

(ESRB), а також на вимоги Директиви та Регламенту ЄС щодо вимог до капіталу (CRD/CRR).

Важливо відзначити, що як в теоретичній, так і практичній частинах Стратегії макропруденційної політики Національний банк України активно використовує напрацювання ESRB, нерідко прямо посилаючись на їхні дослідження та рекомендації. Такий підхід сприяє узгодженості макропруденційної політики в Україні із загальноприйнятими міжнародними стандартами та підвищує її ефективність в контексті глобальних викликів фінансової стабільності.

Національний банк України визначає макропруденційну політику як “комплекс заходів, спрямованих на виявлення та оцінку системних ризиків для фінансової стабільності та пом’якшення цих ризиків”. Стратегічною ціллю здійснення макропруденційної політики визначається фінансова стабільність: підвищення стійкості фінансової системи та зниження ймовірності системних криз [14].

Реалізація макропруденційної політики передбачає послідовний процес, що містить чотири етапи: виявлення ризиків, вибір та калібрування інструментів, макропруденційне реагування та оцінювання впливу [14]. Ця структура повністю узгоджується з підходом ESRB. На практиці ці чотири етапи взаємопов’язані між собою і не можуть розглядатися ізольовано [1].

Для досягнення стратегічної цілі у процесі реалізації макропруденційної політики Національний банк України виокремлює 6 проміжних цілей:

- обмеження та недопущення надмірного зростання кредитування та боргового навантаження;
- обмеження та недопущення дефіциту ліквідності та значного розриву між строками активів та пасивів;
- обмеження прямої і непрямої концентрації ризиків;
- обмеження системного впливу викривлених стимулів з метою зниження морального ризику;

- підвищення стійкості фінансової інфраструктури;
- зниження рівня активів та зобов'язань в іноземних валютах [14].

Чітке регламентування проміжних цілей макропруденційної політики дозволяє структурувати напрями реалізації такої політики та необхідні інструменти для досягнення відповідних цілей. Такий підхід відповідає рекомендаціям Європейської ради з системних ризиків, водночас варто відмітити наявність додаткової проміжної цілі, що Національний банк визначає окремо з урахуванням специфіки сучасної вітчизняної фінансової системи – зниження рівня кредитів та депозитів в іноземних валютах.

Зважаючи на ключову роль банківської системи у функціонуванні фінансової системи України та відповідно забезпеченні фінансової стабільності, особливу увагу слід приділити пруденційним нормативам, що формують вимоги до діяльності банків та є фундаментальним елементом макропруденційної політики, оскільки забезпечують контроль за основними джерелами системних ризиків та сприяють досягненню проміжних цілей.

Діючи під час воєнного стану пруденційні нормативи для банківських установ наведені у таблиці 1. Важливо відзначити, що Національний банк України в умовах повномасштабної війни почав оприлюднювати статистичну інформацію щодо банківських нормативів з 01.06.2022, тому не розглянуто у дослідженні норматив короткострокової ліквідності (Н6), який був скасований 23.03.2022, у зв'язку із завершенням перехідного періоду впровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) [7; 11].

Національний банк України застосовує диференційований підхід до регулювання банківського сектора, встановлюючи спеціальні граничні значення нормативів для окремих категорій банків: для системно важливих (Н7 – 20 %) та спеціалізованих, зокрема ощадних (Н7, Н9 – 20 %), та банків довірчого управління (Н7 – 15 %, Н9 – 20 %, Н_{РК} – 20 %). При цьому якщо системно важливий банк є спеціалізованим, то пріоритетними до дотримання є значення для спеціалізованих банків [11].

Таблиця 1. Пруденційні нормативи для банківських установ

Група нормативів	Нормативи	Рівень нормативу
Нормативи капіталу	Мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	Не менше 200 млн грн
	<i>Достатності регулятивного капіталу (Н2) діючий до 05.08.24</i>	<i>Не меньше 10 %</i>
	<i>Достатності основного капіталу (Н3) діючий до 05.08.24</i>	<i>Не меньше 7 %</i>
	Достатності регулятивного капіталу (Н _{РК}) діючий з 05.08.24	<i>Не меньше 8,5 %</i> Не менше 9,25 % з 01.01.2025 Не менше 10 % з 01.07.2025
	Достатності капіталу 1 рівня (Н _{К1}) діючий з 05.08.24	Не менше 7,5 %
	Достатності основного капіталу 1 рівня (Н _{ОК1}) Діючий з 05.08.24	Не менше 5,625 %
Нормативи ліквідності	Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	Не менше 100 %
	Коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR _{ІВ})	Не менше 100 %
	Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	<i>Не меньше 90 %</i> Не менше 100 % з 01.04.2023
Нормативи кредитного ризику	Максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	Не більше 25 %
	Великих кредитних ризиків (Н8)	Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
	Максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	Не більше 25 %
Нормативи інвестування	Інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)	Не більше 15 %
	Загальної суми інвестування (Н12)	Не більше 60 %

Джерело: Систематизовано на основі [11].

Запроваджена система нормативів сприяє досягненню усіх встановлених проміжних цілей Стратегії макропруденційної політики. Водночас окремі цілі мають більш прямий та широкий механізм реалізації через нормативні вимоги. Так, для **обмеження та недопущення надмірного зростання кредитування та боргового навантаження** з одного боку використовуються нормативи капіталу, що підвищують здатність банків поглинати ймовірні втрати, тобто розширюють можливості кредитування, з іншого боку – нормативи кредитного ризику, що знижують концентрацію

кредитного ризику. **Обмеження та недопущення дефіциту ліквідності та значного розриву між строками активів та пасивів** досягається безпосередньо через нормативи ліквідності, що зобов'язують банки підтримувати достатній рівень ліквідних активів. Аналогічно, **для обмеження прямої і непрямой концентрації ризиків** діють нормативи кредитного ризику та нормативи інвестування.

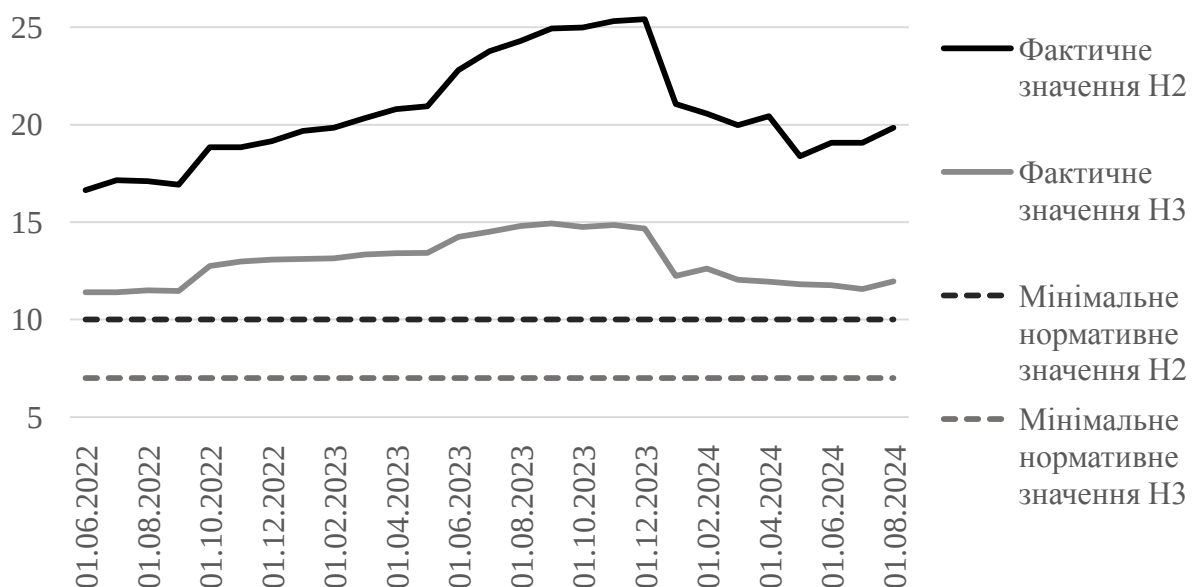
Натомість інші проміжні цілі макропруденційної політики покриваються нормативами менш комплексно. Зокрема, **обмеження системного впливу викривлених стимулів з метою зниження морального ризику** реалізується переважно через спеціалізовані значення нормативів для системно важливих банків, а **підвищення стійкості фінансової інфраструктури** у контексті зазначених нормативів відбувається опосередковано, через загальне посилення стійкості банків. **Зниження рівня активів та зобов'язань в іноземних валютах** може досягатися внаслідок застосування коефіцієнта покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR_{IB}).

Відповідно роль банківських нормативів в реалізації останніх трьох цілей є нижчою, а отже використовуються інші макропруденційні інструменти. Сприяють **обмеженню системного впливу викривлених стимулів з метою зниження морального ризику** регламентовані буфери капіталу, зокрема буфер системної важливості (1-2 % від сукупної експозиції під ризиком, в залежності від категорії системно важливого банку) [11]. **Підвищення стійкості фінансової інфраструктури** реалізується через оверсайт інфраструктур фінансового ринку, що спрямований на виявлення та запобігання ризиковій діяльності, що загрожує інтересам користувачів [8]. **Зниження рівня активів та зобов'язань в іноземних валютах** реалізується через обмеження відкритої валютної позиції, максимальний дозволений рівень лімітів був знижений з 4 травня 2022 року до 5 % з 15 % [13].

Розглянемо стан банківського сектору у контексті виконання пруденційних нормативів під час воєнного стану, що дозволить оцінити ефективність макропруденційної політики Національного банку України.

Спершу зосередимо увагу на нормативах капіталу, що безпосередньо посилюють фінансову стійкість сектору. Реформування підходів до визначення структури регулятивного капіталу продовжилось, попри виклики повномасштабної війни, що зумовило відповідні оновлення нормативів капіталу. У серпні 2024 року банківські установи перейшли на трирівневу структуру капіталу, що має наступні складові: основний капітал першого рівня, додатковий капітал першого рівня та капітал другого рівня [5].

На рисунку 1 наведена динаміка нормативів достатності регулятивного капіталу Н2 та достатності основного капіталу Н3 для банківського сектору. З наведених даних, можемо побачити чітку тенденцію значного перевищення мінімальних порогових значень для обох показників, що свідчить про високий рівень капіталізації банківської системи. Від початку аналізованого періоду фактичне значення нормативу Н2 та Н3 підвищувалось, максимуму було досягнуто наприкінці 2023 року, з січня 2024 року відбулося різке зниження рівня обох нормативів, також помітним є зменшення у травні 2024 року фактичного значення нормативу Н2.

**Рис. 1. Динаміка нормативів Н2 та Н3 банківського сектору,
червень 2022 – серпень 2024, %**

Джерело: сформовано на основі [7].

Зниження фактичного рівня нормативів капіталу у першу чергу пов'язано зі змінами у врахуванні мінімального розміру операційного ризику. Із 29 грудня 2023 року коефіцієнт даної складової збільшився з 0,5 до 1 при розрахунку нормативу. З травня 2024 року було відновлено розрахунок розміру цього ризику на основі актуальної фінансової звітності. До цього враховувався мінімальний розмір операційного ризику станом на 1 січня 2021 року, на підставі даних річної фінансової звітності за 2020 рік. Сумарно мінімальний розмір операційного ризику, що враховується в нормативи капіталу збільшився в 3,6 рази на основі опублікованої Національним банком звітності [7; 10; 11; 12].

Після оновлення нормативів капіталу з 25.08.2024 у зв'язку з оновленням структури регулятивного капіталу загальна тенденція не змінилася відповідно до даних наведених у таблиці 2. Пруденційні нормативи капіталу значно перевищують встановлені мінімальні порогові значення, у тому числі якщо брати до уваги заплановане на 01.07.25 збільшення нормативу достатності регулятивного капіталу (H_{PK}) до 10 %. Протягом аналізованого періоду динаміка змінюється: у перші три місяці спостерігається зростання, після чого відбувається спад. Водночас, станом на 01.03.25 рівень нормативів залишається вищим, ніж на початку їх розрахунку. З огляду на відносно нещодавнє запровадження зазначених нормативів у банківському секторі, подальше спостереження за їх динамікою залишається актуальним для формування більш ґрунтовних висновків щодо наявних тенденцій для якості капіталізації банківських установ.

Таблиця 2. Фактичні значення пруденційних нормативів капіталу, характерних банківському сектору вересень 2024 – березень 2025, %

Норматив	01.09.24	01.10.24	01.11.24	01.12.24	01.01.25	01.02.25	01.03.25
H_{PK}	16,15	16,15	17,52	17,43	17,35	16,98	16,91
H_{K1}	15,72	15,72	17,09	17,01	16,92	16,55	16,48
H_{OK1}	15,71	15,71	17,08	17,00	16,92	16,55	16,48

Джерело: сформовано на основі [7].

Системні показники свідчать про високий рівень капіталізації банківського сектору, що значно перевищують мінімальні встановлені значення. З іншого боку наявними були точкові проблеми з окремими банками, у тому числі ті, що були виведені з ринку: АТ “БАНК ФОРВАРД”, АТ “МЕГАБАНК”, АТ “БАНК СІЧ”; а також працюючими в секторі: АТ “Укрексімбанк”, АТ “Український банк реконструкції та розвитку”, АТ “БТА БАНК”. Станом на 01.03.2025 усі банківські установи дотримуються нормативів капіталу, окрім АТ “РВС БАНК” показник H_{PK} якого становить 7,64 % [7]. Це свідчить про можливості Національного банку України до результативної співпраці з комерційними банками з метою їх додаткової капіталізації та відображає високу ефективність макропруденційної політики Національного банку України у досягненні проміжної цілі обмеження та недопущення надмірного зростання кредитування та боргового навантаження.

Розглянемо показники ліквідності банківського сектору характерні для періоду дії воєнного стану. Зокрема, зосередимо увагу на відповідних пруденційних нормативах: коефіцієнтах чистого стабільного фінансування (NSFR), покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{BV}) та покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR_{IB}). Національний банк України не публікує узагальнені значення показників ліквідності для банківського сектору на регулярній основі, отже вибірку даних для аналізу формуємо на основі статистичної звітності Національного банку України щодо пруденційних нормативів у розрізі банків [7].

Статистика охоплює дані банківських установ, які в подальшому були виведені з ринку, внаслідок чого їхні показники ліквідності наприкінці функціонування набувають аномальних для сектору значень. З метою мінімізації пов'язаних з цим потенційних викривлень у результатах дослідження було використано підхід, заснований на описових статистичних характеристиках: розглянуто перший квартиль (Q1), другий квартиль або медіану (Q2), третій квартиль (Q3), а також п'ятий процентиль (P5), що

дозволяє отримати репрезентативну узагальнену оцінку стану банківського сектору та простежити стабільність показника серед типових учасників сектору.

Ключова різниця між коефіцієнтами NSFR та LCR полягає у часовому горизонті, на який орієнтовані ці показники. NSFR визначає мінімально необхідний рівень стабільного фінансування на один рік, що забезпечує здатність банку підтримувати свою ліквідність у середньостроковій перспективі. Натомість LCR оцінює здатність банківської установи покрити очікуваний відплив грошових коштів у розрахунку на найближчі 30 календарних днів, фокусуючись на короткострокових ризиках ліквідності [11].

Для оцінки структурних характеристик ліквідності банківського сектору в умовах воєнного стану здійснено аналіз динаміки квартильного розподілу значень коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), що візуалізовано на рисунку 2.

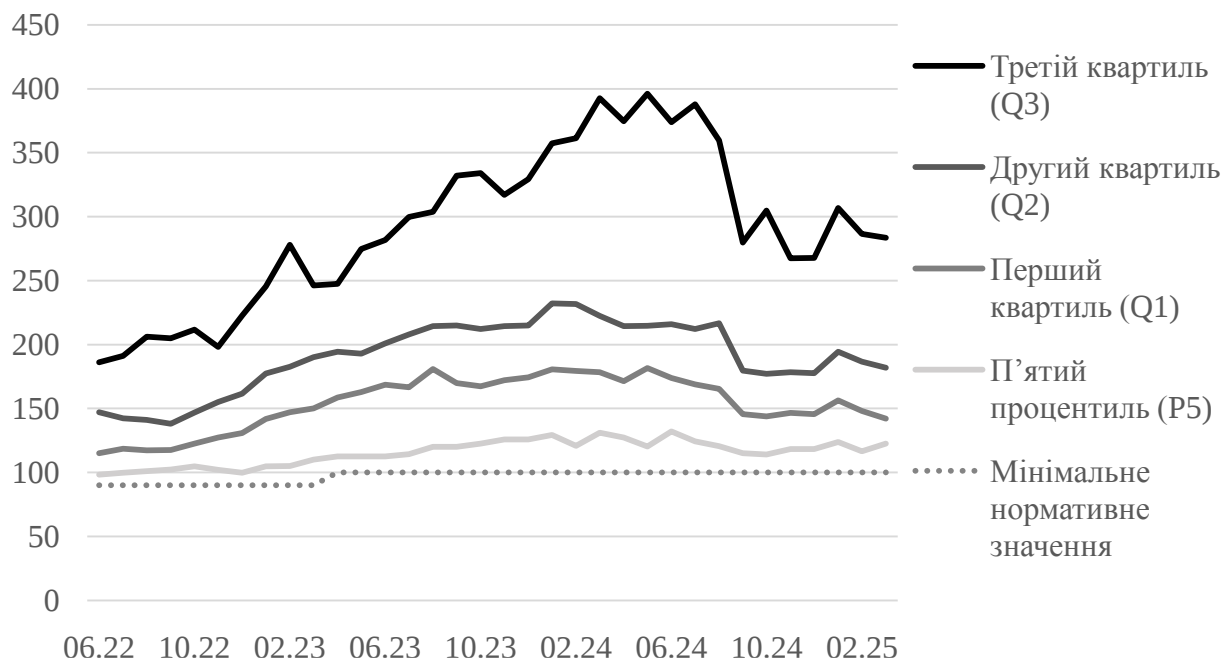

Рис. 2. Динаміка показників коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), характерного банківському сектору, червень 2022 – березень 2025, %

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [7].

П'ятий процентиль (P5) демонструє найнижчі значення, характерні для уразливої частини банківського сектору. За результатом функціонування банків протягом аналізованого періоду значення P5 зросли з 98,2 % станом на 01.06.2022 до 122,6 % станом на 01.03.2025, що свідчить про послідовне покращення ліквідності у банків з найнижчими показниками. Значення Q1 збільшилися з 114,95 % до 142,14 % відповідно, підтверджуючи загальне зміцнення позицій ліквідності серед банків із нижчими за медіану результатами.

Медіана (Q2) відображає типові значення в секторі, її динаміка свідчить про нарощення стабільного фінансування з 147,06 % у червні 2022 року до 181,99 % у березні 2025 року. Найбільш динамічними є значення третього кuartилу (Q3), що відображає групу банків з найвищим рівнем NSFR. Цей показник підвищився з 186,1 % до 283,5 % протягом аналізованого періоду, проте піковий рівень наближався до 400 % у березні-липні 2024 року.

Водночас з підвищенням рівня ліквідності банківського сектору спостерігається тенденція до збільшення нерівномірності розподілу. Це відображається на графіку зі зростанням дистанції між Q3 та Q1, тобто підвищенням міжквартильного розмаху майже вдвічі з 71,1 в. п. до 141,4 в. п., що свідчить про посилення позицій банків з найкращими показниками ліквідності.

Загальна тенденція підвищення ліквідності банківського сектору на усіх рівнях протягом аналізованого періоду підтверджується динамікою нормативів LCR_{BV} та LCR_{IB} , відображених у таблиці 3. Показовим є динамічне покращення нижніх значень розподілу, зокрема п'ятий процентиль (P5) для LCR_{BV} збільшився з 123,01 % у червні 2022 року до 159,77 % у березні 2025 року, для LCR_{IB} з 91,78 % до 142,84 % відповідно. Це свідчить про наявність суттєвого запасу короткострокової ліквідності у розрізі даних коефіцієнтів у абсолютної більшості банківських установ.

Найбільшим відносним зростанням рівня ліквідності характеризується перший кuartиль (Q1) обох нормативів: LCR_{BV} збільшився з 187,86 % у червні 2022 року до 247,32 % у березні 2025 року, LCR_{IB} – з 155,72 % до 262,38 % відповідно. Медіанне значення коефіцієнтів LCR наприкінці періоду перевищує встановлений норматив більше ніж втричі наприкінці аналізованого періоду, помітним є підвищення LCR_{IB} з 219,76 % до 357,46 %. Порівнюючи динаміку коефіцієнтів, можемо побачити більш інтенсивне накопичення ліквідності в іноземній валюті, що сприяє зниженню впливу валютного ризику для банків.

Таблиця 3. Динаміка показників коефіцієнтів LCR_{BV} та LCR_{IB} , характерних банківському сектору, червень 2022 – березень 2025, %

Місяць	LCR_{BV}				Місяць	LCR_{IB}			
	P5	Q1	Q2	Q3		P5	Q1	Q2	Q3
06.22	123,01	187,86	268,52	471,40	06.22	91,78	155,72	219,76	330,18
09.22	136,29	202,79	307,80	519,38	09.22	108,95	183,76	230,87	358,64
12.22	176,20	230,87	305,12	524,72	12.22	162,84	215,05	267,64	438,16
03.23	195,94	277,07	404,77	551,72	03.23	126,17	195,63	272,13	418,18
06.23	207,00	254,75	324,11	571,22	06.23	133,13	203,73	312,74	500,37
09.23	200,48	255,24	361,51	590,67	09.23	149,72	215,86	326,60	525,94
12.23	184,68	266,38	385,68	569,57	12.23	152,45	223,71	321,16	517,94
03.24	189,87	267,77	371,51	575,99	03.24	145,65	216,93	354,22	527,75
06.24	172,71	262,13	384,70	517,35	06.24	142,30	236,34	357,00	532,20
09.24	168,76	271,62	354,98	471,84	09.24	164,67	247,50	372,98	551,49
12.24	165,58	234,27	309,28	474,52	12.24	163,36	230,55	370,68	637,02
03.25	159,77	247,32	302,51	489,07	03.25	142,84	262,38	357,46	507,51

Джерело: сформовано на основі [7].

Аналогічно з NSFR упродовж всього періоду зберігається висока диференціація коефіцієнтів LCR між банками, про що свідчить значний міжквартильний розмах. У пікові моменти розрив між Q3 і Q1 сягав понад 300 в. п. Це свідчить про неоднорідність банківського сектору, що створює додаткові виклики при реалізації макропруденційної політики.

Загалом фактичні значення нормативів ліквідності відображають високу ефективність реалізації проміжної цілі макропруденційної політики – обмеження та недопущення дефіциту ліквідності та значного розриву між строками активів та пасивів.

Розглянемо інструменти макропруденційної політики спрямовані на обмеження прямої і непрямой концентрації ризиків – нормативи кредитного ризику та інвестування. Динаміка даних показників візуалізовано на рисунку 3. Порівнюючи фактичні значення нормативів з встановленими мінімальними значеннями Національним банком України, наведеними у таблиці 1, можна зробити висновок про суттєве їх перевиконання.

Фактичне системне значення нормативів інвестування характерних банківському сектору наближаються до 0 %, при встановлених нормативах не більше 15 % для Н11 та не більше 60 % для Н12, що свідчить про дотримання банками вимог щодо диверсифікації інвестицій і обмеження концентрації ризиків. Розрахунок обох нормативів базується на інвестиціях в акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені установою та обліковуються за справедливою вартістю, та вкладеннях в асоційовані та дочірні компанії [11]. Отже, фактично наразі нормативи інвестування відображають непривабливість даних напрямків інвестування для банківського сектору.

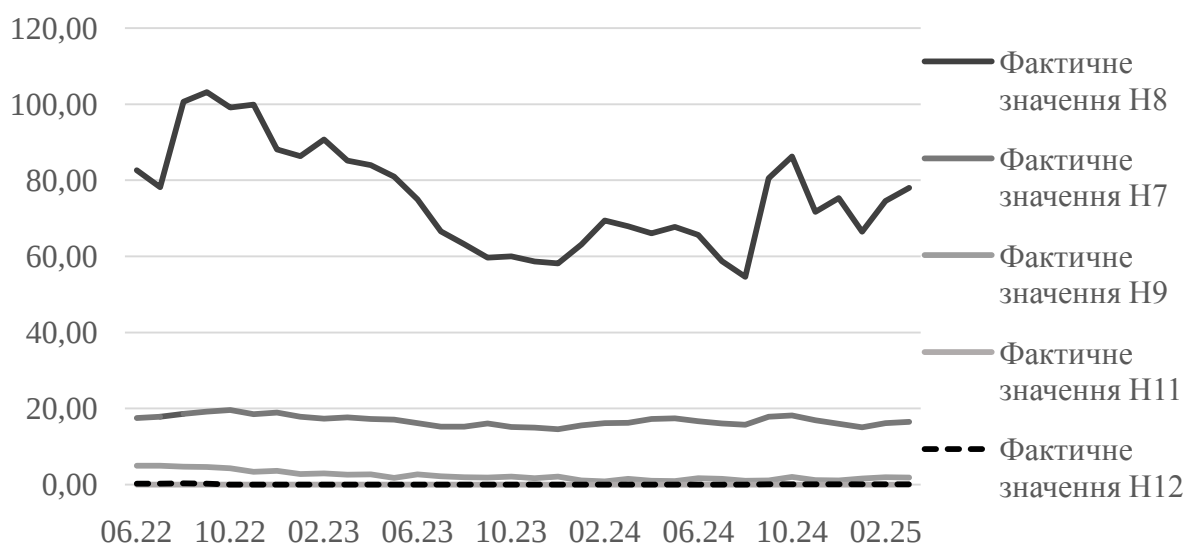

Рис. 3. Динаміка фактичних значень нормативів кредитного ризику та інвестування, характерних банківському сектору, червень 2022 – березень 2025, %

Джерело: сформовано на основі [7].

Нормативи великих кредитних ризиків (Н8) та максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), також суттєво віддалені від встановлених граничних значень: Н8 не перевищує 110 %, при нормативі до 800 % (Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу), Н9 не перевищує 5 %, при нормативі не більше 25 %. Водночас протягом аналізованого періоду фактичні значення даних показників знизилися: Н8 з 82,66 % до 78,03 %, Н9 з 5 % до 1,82 %.

Фактичні значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) протягом аналізованого періоду знизилися з 17,53 % станом на 01.06.2022 до 16,47 % станом на 01.03.2025, проте динаміка є нерівномірною: значення коливаються у проміжку від 14 % до 20 %. У порівнянні з іншими нормативами кредитного ризику та нормативами інвестування, даний показник найбільш наближений встановленого нормативного рівня (не більше 25 %), відповідно є найбільш ризикованим та потребує додаткової уваги при реалізації макропруденційної політики.

Загалом динаміка фактичних значень нормативів кредитного ризику та інвестування свідчить про зниження прямої і непрямой концентрації ризиків в банківському секторі, що відображає високу ефективність макропруденційної політики Національного банку України в досягненні відповідної проміжної цілі попри виклики повномасштабної війни. Водночас системний рівень нормативів кредитного ризику доповнює розглянуті раніше показники капіталу, підтверджуючи успіхи регулятора у забезпеченні обмеження та недопущення надмірного зростання кредитування та боргового навантаження

Для оцінки ефективності виконання унікальної проміжної цілі Стратегії макропруденційної політики Національного банку України – зниження рівня активів та зобов'язань в іноземних валютах, розглянемо динаміку обсягу валютних депозитів та кредитів, а також їх питому вагу в депозитному та кредитному портфелях банків відповідно, що візуалізовано на рисунку 4.

Наведені на рисунку 4 дані свідчать про змішані тенденції у виконанні проміжної цілі Стратегії макропруденційної політики Національного банку України щодо зниження рівня активів і зобов'язань в іноземній валюті. З одного боку, частка депозитів в іноземній валюті поступово знижується після пікового стрибка в липні 2022 року, коли вона зросла до майже 39 %. З серпня 2022 року, цей показник стабілізується в діапазоні 31-34 %. З іншого боку, в абсолютному вимірі обсяг валютних депозитів продовжує зростати – з 493,8 млрд грн у лютому 2022 року до понад 865 млрд грн у лютому 2025 року.

Питома вага кредитів в іноземній валюті також демонструє тренд на зниження – з 26,8 % у лютому 2022 року до 23,3 % у лютому 2025 року. Водночас обсяг валютних кредитів коливається в межах 260-280 млрд грн та залишається сталим.

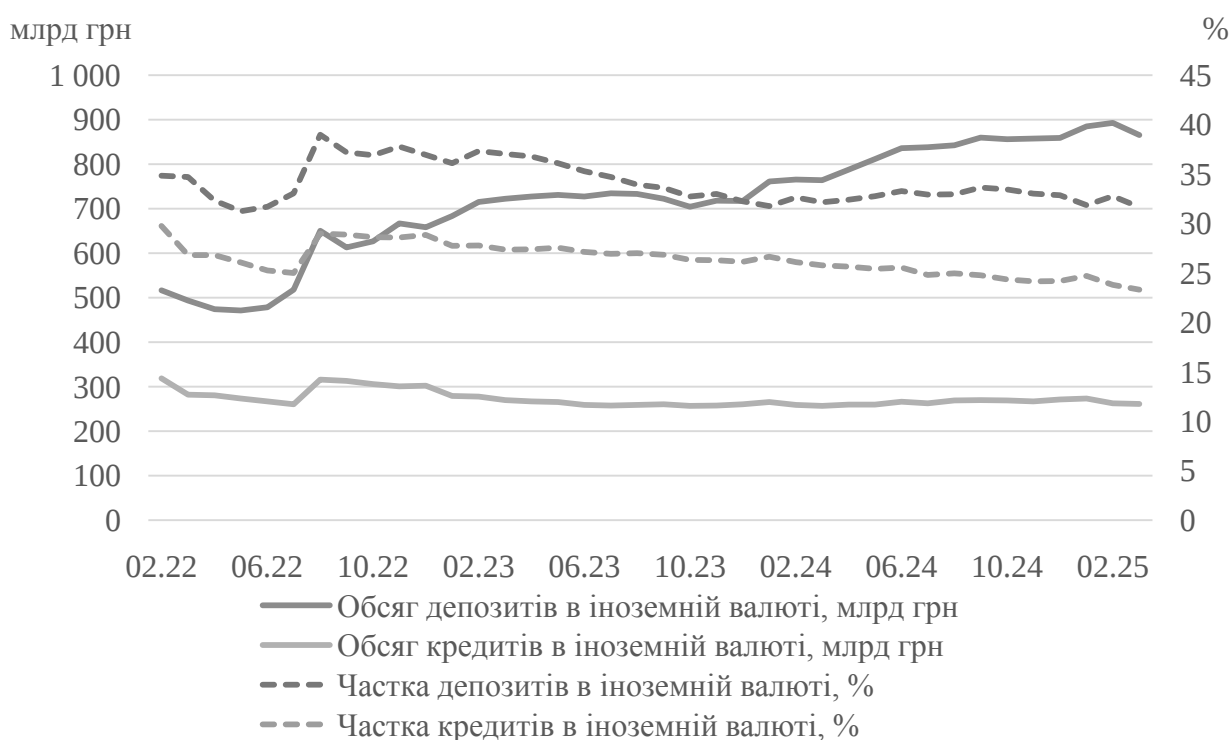

Рис. 4. Обсяг та частка депозитів та кредитів в іноземній валюті, лютий 2022 – березень 2025

Джерело: сформовано на основі [7].

Водночас необхідним для врахування є суттєва девальвація гривні після початку повномасштабного вторгнення, а також особливості валютного ринку

на початку воєнного стану. По-перше, офіційний курс гривні щодо іноземної валюти збільшився, наприклад щодо долара США з 28 грн за долар США на початку аналізованого періоду до 41,5 грн за долар США. По-друге, офіційний курс гривні до долара США був фіксований до жовтня 2023 року, впродовж лютого-липня 29,2549 грн за долар США, липня-жовтня 36,5686 грн за долар США [9]. По-третє, на початку воєнного стану валютно-обмінні операції були суттєво обмежені, із липня 2022 року НБУ дозволив банкам продавати безготівкову валюту громадянам із подальшим розміщенням на депозит строком від трьох календарних місяців без права на дострокове розірвання у межах щомісячного ліміту 50 тисяч гривень [13].

Відповідно стрибкоподібне зростання всіх показників, наведених на рисунку 4, у липні 2022 року безпосередньо пов'язане з ослабленням офіційного курсу гривні. Зростання обсягу депозитів в іноземній валюті зумовлене, з одного боку, збільшенням попиту на депозити з функцією попередньої безготівкової купівлі валюти (що розширило можливості клієнтів банків до купівлі валюти), а з іншого – загальним зростанням попиту на іноземну валюту на тлі девальваційних очікувань.

Зниження питомої ваги депозитів та кредитів в іноземній валюті, попри виклики, зумовлені девальваційним тиском, свідчить про збереження структурної орієнтації банківської системи на зниження залежності від іноземної валюти та підтверджує результативність реалізації проміжної цілі макропруденційної політики Національного банку України – зниження рівня активів та зобов'язань в іноземних валютах.

Узагальнюючи результати аналізу динаміки пруденційних нормативів, а також рівня валютних активів та зобов'язань банків, можна зробити висновок про високу ефективність макропруденційної політики, реалізованої Національним банком України в умовах воєнного стану. Попри істотні виклики спричинені повномасштабною війною, більшість банківських установ продовжували дотримуватись нормативних вимог, а системні показники суттєво перевищували мінімальні порогові значення, водночас

характерна тенденція до покращення розглянутих показників. Це свідчить про стійкість фінансової системи та здатність Національного банку України ефективно координувати регуляторні механізми з метою досягнення цілей макропруденційної політики.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Макропруденційна політика є важливим інструментом для досягнення та збереження фінансової стабільності. Наслідки повномасштабної війни в Україні формують нові виклики для забезпечення фінансової стабільності та зумовлюють необхідність у виваженому макропруденційному регулюванні, підкреслюють важливість належного вибору та застосування макропруденційних інструментів.

Стратегічні засади макропруденційної політики Національного банку України сформовані з урахуванням рекомендацій провідних міжнародних інституцій, зокрема Базельського комітету з банківського нагляду, Європейської ради з питань системних ризиків, а також положень Директиви CRD і Регламенту CRR щодо вимог до капіталу. Системне впровадження підходів ESRB сприяє узгодженості макропруденційної політики України з міжнародними стандартами та підвищує її адаптивність до глобальних викликів. З урахуванням стратегічної мети – забезпечення фінансової стабільності, підвищення стійкості фінансової системи, зниження ймовірності системних криз, Національний банк України визначив шість проміжних цілей. П'ять із них базові, відповідно до рекомендацій ESRB, шоста – зниження рівня активів та зобов'язань банків в іноземних валютах – враховує особливості стану українського фінансового сектору.

Для досягнення поставлених цілей Національний банк України застосовує широкий спектр макропруденційних інструментів, зокрема: встановлення пруденційних нормативів, використання буферів капіталу, обмеження відкритої валютної позиції, здійснення оверсайту інфраструктур фінансового ринку.

Проведений аналіз показників функціонування банківського сектору України в умовах воєнного стану, зокрема пруденційних нормативів, свідчить про високу ефективність макропруденційної політики регулятора. Сектор характеризується зростанням рівня капіталізації та ліквідності, а також тенденцією до зниження рівня концентрації прямих та непрямих ризиків, скорочення питомої ваги валютних депозитів та кредитів.

Подальші дослідження доцільно зосередити на координації макропруденційної та монетарної політик як в умовах воєнного стану, так і післявоєнного відновлення. Особливої уваги потребує вивчення ролі макропруденційної політики в період відбудови, коли критично важливим є досягнення балансу між активізацією кредитування економіки та підтриманням фінансової стабільності.

Література

1. The ESRB handbook on operationalizing macroprudential policy in the banking sector. URL: https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/esrb.handbook_mp180115.en.pdf (дата звернення 25.03.2025).
2. Варцаба В. І. Макропруденційне регулювання як напрям антикризової політики Національного банку України. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 1 (18). С. 234-238. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32637> (дата звернення 24.03.2025).
3. Жердецька Л. В., Камбур М. В. Макропруденційний аналіз банківського сектору економіки України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 5-6. С. 17-26. URL: [http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/282-283/pdf/%D0%9D%D0%92%205-6\(282-283\)%202021.pdf#page=17](http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/282-283/pdf/%D0%9D%D0%92%205-6(282-283)%202021.pdf#page=17) (дата звернення 24.03.2025).
4. Жердецька Л., Камбур М. Макроекономічна політика центральних банків у сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 1-2. С. 65-74. URL:

[http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/302-303/pdf/NV_ONEU_1-2_2023%20\(on-line\).pdf#page=65](http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/302-303/pdf/NV_ONEU_1-2_2023%20(on-line).pdf#page=65) (дата звернення 24.03.2025).

5. Звіт про фінансову стабільність, червень 2024 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku> (дата звернення 27.03.2025).

6. Кудин С. І., Гурська М. О. Макропруденційна політика як засіб підтримання фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/34.pdf (дата звернення 24.03.2025).

7. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 02.04.2025).

8. Оверсайт інфраструктур фінансового ринку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/oversite> (дата звернення 03.04.2025).

9. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (дата звернення 03.04.2025).

10. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: Постанова Національного банку України від 25.02.2022 № 23. Дата оновлення 25.02.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text> (дата звернення: 02.04.2025).

11. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Національного банку України від 28.08.2001 № 368. Дата оновлення 01.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення: 02.04.2025).

12. Про затвердження Положення про порядок визначення банками України мінімального розміру операційного ризику: Постанова Національного банку України від 24.12.2019 № 156. Дата оновлення 01.01.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0156500-19#Text> (дата звернення: 02.04.2025).

13. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Національного банку України від 24.02.2022 № 18. Дата оновлення 22.03.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 02.04.2025).

14. Стратегія макроруденційної політики Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-makroprudentsiynoyi-politiki-natsionalnogo-banku-ukrayini> (дата звернення 25.03.2025).

References

1. European Systemic Risk Board (2018), “The ESRB handbook on operationalizing macroprudential policy in the banking sector”, available at: https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/esrb.handbook_mp180115.en.pdf (Accessed 25.03.2025).

2. Vartsaba, V. (2020), “Macroprudential regulation as a direction of anti-crisis policy of the national bank of Ukraine”, *Priazovskyi Ekonomichnyi Visnyk*, vol. 1 (18), pp. 234-238, available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32637> (Accessed 24.03.2025).

3. Zherdetska, L.V. and Kambur, M.V. (2021), “Macroprudential Analysis of the Banking Sector of Ukraine’s Economy”, *Naukovyi Visnyk Odeskoho Natsionalnoho Ekonichnoho Universytetu*, vol. 5-6, pp. 17-26, available at: [http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/282-283/pdf/%D0%9D%D0%92%205-6\(282-283\)%202021.pdf#page=17](http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/282-283/pdf/%D0%9D%D0%92%205-6(282-283)%202021.pdf#page=17) (Accessed 24.03.2025).

4. Zherdetska, L. and Kambur, M. (2023), “Macroeconomic Policy of Central Banks in Modern Conditions”, *Naukovyi Visnyk Odeskoho Natsionalnoho Ekonichnoho Universytetu*, vol. 1-2, pp. 65-74, available at: [http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/302-303/pdf/NV_ONEU_1-2_2023%20\(on-line\).pdf#page=65](http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/302-303/pdf/NV_ONEU_1-2_2023%20(on-line).pdf#page=65) (Accessed 24.03.2025).

5. National Bank of Ukraine (2024), “Financial Stability Report, June 2024”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku> (Accessed 27.03.2025).

6. Kudin, S.I. and Hurska, M.O. (2019), “Macroprudential Policy as a Means of Supporting the Financial Security of the State”, *Efektivna Ekonomika*, [Online], vol. 7, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/34.pdf (Accessed 24.03.2025).
7. National Bank of Ukraine (2025), “Supervisory Statistics”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Accessed 02.04.2025).
8. National Bank of Ukraine (2025), “Oversight of Financial Market Infrastructure”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/payments/oversite> (Accessed 03.04.2025).
9. National Bank of Ukraine (2025), “Official hrivnya exchange rates”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (Accessed 03.04.2025).
10. National Bank of Ukraine (2022), Resolution “On Certain Issues of the Activities of Banks of Ukraine and Banking Groups”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text> (Accessed 02.04.2025).
11. National Bank of Ukraine (2001), Resolution “On the Approval of the Instruction on the Regulation of Banking Activities in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (Accessed 02.04.2025).
12. National Bank of Ukraine (2019), Resolution “On the Approval of the Regulation on the Procedure for Determining the Minimum Size of Operational Risk by Banks of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0156500-19#Text> (Accessed 02.04.2025).
13. National Bank of Ukraine (2022), Resolution “On the Operation of the Banking System During the Introduction of Martial Law”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (Accessed 02.04.2025).
14. National Bank of Ukraine (2024), “Macroprudential Policy Strategy of the National Bank of Ukraine”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-makroprudentsiynoyi-politiki-natsionalnogo-banku-ukrayini> (Accessed 25.03.2025).

Стаття надійшла до редакції 14.04.2025 р.